

به نام خدا

پرستاری در عصر هوش مصنوعی، رویکردی نوین در مراقبت بالینی

مؤلفان :

سروش بیات

متین سلیمی حسین آبادی

روژینا قجریگی

مرضیه کهن ترابی

ناظر علمی: امیر محمد چکنی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۴)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

Chaponashr.ir

chaponashr.ir

trapezoid.com

انتشارات ارسطو

سرشناسه : بیات، سروش ، ۱۳۸۰
عنوان و نام پدیدآورندگان: پرستاری در عصر هوش مصنوعی، رویکردی نوین در مراقبت بالینی /
مولفان: سروش بیات ، متین سلیمی حسین آبادی ، روژینا قجریگی ، مرضیه کهن ترابی
مشخصات نشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری : ۸۲ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۰۰۴-۸
شناسه افزوده : سلیمی حسین آبادی ، متین ، ۱۳۷۷
شناسه افزوده : قجریگی ، روژینا ، ۱۳۷۷
شناسه افزوده : کهن ترابی ، مرضیه ، ۱۳۷۶
شناسه افزوده : چکنی ، امیرمحمد ، ۱۳۸۱
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : پرستاری در عصر هوش مصنوعی
رده بندی کنگره : TP ۹۸۳
رده بندی دیویی : ۶۶۸/۵۵
شماره کتابشناسی ملی : ۹۹۷۶۵۸۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیپا

نام کتاب : پرستاری در عصر هوش مصنوعی، رویکردی نوین در مراقبت بالینی
مولفان: سروش بیات - متین سلیمی حسین آبادی - روژینا قجریگی - مرضیه کهن ترابی
ناشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
ناظر علمی: امیرمحمد چکنی
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۴
چاپ: زیر جلد
قیمت: ۱۶۵۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://:chaponashr.ir/ketabresan>
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۰۰۴-۸
تلفن مرکز پخش : ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست

۷.....	مقدمه
۹.....	فصل اول: مبانی هوش مصنوعی در علوم سلامت
۱۰.....	درس اول: تعریف و تاریخچه هوش مصنوعی در پزشکی و پرستاری
۱۲.....	درس دوم: مفاهیم پایه، یادگیری ماشین، شبکه‌های عصبی و پردازش زبان طبیعی
۱۵.....	درس سوم: مزایا و چالش‌های ورود هوش مصنوعی به نظام سلامت
۱۷.....	نکات کلیدی فصل اول
۱۹.....	فصل دوم: نقش پرستاران در عصر دیجیتال و داده‌محور
۱۹.....	مقدمه
۲۱.....	نقشه مهارت‌های دیجیتال پرستاران آینده
۲۳.....	درس اول: تحول نقش پرستار از مراقبت‌کننده سنتی تا تحلیلگر داده بالینی
۲۵.....	درس دوم: مهارت‌های دیجیتال مورد نیاز پرستاران آینده
۲۷.....	درس سوم: تلفیق پرستاری با علم داده و فناوری اطلاعات سلامت
۲۹.....	درس چهارم: آموزش و تربیت پرستاران فناور در دانشگاه‌ها
۳۱.....	نکات کلیدی فصل دوم
۳۳.....	فصل سوم: هوش مصنوعی در تصمیم‌گیری بالینی پرستاران
۳۳.....	مقدمه
	درس اول فصل سوم: سیستم‌های پشتیبان تصمیم‌گیری بالینی (Clinical Decision Support Systems – CDSS)
۳۵.....	
۳۶.....	درس دوم: الگوریتم‌های پیش‌بینی برای تشخیص زودهنگام خطر بیمار
۳۸.....	درس سوم: هوش مصنوعی در پایش علائم حیاتی و هشداردهی هوشمند
۴۰.....	درس چهارم: نقش هوش مصنوعی در پرستاری مراقبت‌های ویژه (ICU & CCU)

۴۲.....	درس پنجم: مثال‌های عملی از پروژه‌های هوش مصنوعی در بیمارستان‌ها
۴۵.....	نکات کلیدی پرستاری – فصل سوم
۴۷.....	فصل چهارم: مراقبت شخصی‌سازی‌شده و پرستاری پیش‌بینانه
۴۷.....	مقدمه
	درس اول فصل چهارم: مفهوم Personalized Nursing Care (مراقبت پرستاری شخصی‌سازی‌شده)
۴۸.....	تعریف و مبانی مفهومی
۴۸.....	شواهد پژوهشی
۴۹.....	اصول اساسی
۴۹.....	کاربردهای عملی
۵۰.....	درس دوم فصل چهارم: مدل‌های یادگیری برای پیش‌بینی روند بهبود بیمار
۵۱.....	انواع مدل‌های پیش‌بینی
۵۲.....	درس سوم فصل چهارم: کاربرد هوش مصنوعی در تنظیم دارو، تغذیه و سبک زندگی بیمار
۵۵.....	درس چهارم فصل چهارم: هم‌افزایی بین پرستار و الگوریتم در مراقبت دقیق‌تر
۵۸.....	نکات کلیدی پرستاری – فصل چهارم
۵۹.....	جدول نکات کلیدی تجمیعی فصل چهارم
۶۱.....	فصل پنجم: ربات‌ها و اتوماسیون در پرستاری بالینی
۶۱.....	مقدمه
۶۲.....	درس اول: انواع ربات‌های مورد استفاده در پرستاری بالینی
۶۲.....	ربات‌های مراقبت‌یار و همراه بیمار
۶۳.....	ربات‌های جابه‌جایی و کمک حرکتی
۶۳.....	ربات‌های حمل‌ونقل و لجستیک بیمارستانی

۶۳.....	ربات‌های ضد عفونی و کنترل عفونت
۶۳.....	ربات‌های پایش و نظارت هوشمند
۶۴.....	ربات‌های توانبخشی و تمرین درمانی
۶۴.....	ربات‌های آموزشی و شبیه‌سازهای بالینی
۶۴.....	جمع‌بندی کاربردی برای پرستاران
۶۴.....	درس دوم: نقش ربات‌ها در کاهش بار کاری و فرسودگی شغلی پرستاران
۶۶.....	درس سوم: تحلیل اقتصادی و اخلاقی استفاده از ربات‌ها در مراقبت
۶۸.....	نکات کلیدی پرستاری – فصل پنجم
۷۱.....	فصل ششم: اخلاق، حریم خصوصی و چالش‌های قانونی
۷۱.....	مقدمه
۷۲.....	درس دوم: حفظ محرمانگی داده‌های بیماران در سامانه‌های هوشمند
۷۴.....	درس سوم: مسئولیت قانونی و پاسخگویی پرستاران در مراقبت مبتنی بر هوش مصنوعی
۷۶.....	درس چهارم: چالش‌های اخلاقی تصمیم‌گیری الگوریتمی در پرستاری
۷۸.....	نکات کلیدی پرستاری – فصل ششم
	پیشنهاد برای سیاست‌گذاری، آموزش و توانمندسازی پرستاران در عصر هوش مصنوعی جهت
۷۹.....	مراقبت هوشمند
۷۹.....	حیطه‌های پیشنهادی در جهت توانمندسازی پرستاران در عصر هوش مصنوعی
۸۱.....	منابع

مقدمه

نظام‌های سلامت در سراسر جهان در حال ورود به عصری نوین از مراقبت هستند؛ عصری که در آن تصمیم‌گیری بالینی دیگر صرفاً بر تجربه فردی یا پروتکل‌های ایستامتیکی نیست، بلکه بر تحلیل هوشمند داده‌ها، پیش‌بینی دقیق وضعیت بیمار و پشتیبانی فناورانه استوار شده است. در این میان، هوش مصنوعی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین دستاوردهای علمی معاصر، جایگاه ویژه‌ای در بازطراحی فرآیندهای مراقبتی یافته و حرفه پرستاری را با تحولی عمیق و ساختاری مواجه ساخته است.

پرستاری در عصر هوش مصنوعی، مفهومی فراتر از استفاده از ابزارهای دیجیتال است. این تحول به معنای تغییر در ماهیت مراقبت بالینی، نقش حرفه‌ای پرستار و شیوه تصمیم‌گیری در بالین بیمار می‌باشد. پرستاران، به‌عنوان گسترده‌ترین و نزدیک‌ترین گروه حرفه‌ای به بیماران، در خط مقدم این تغییر قرار دارند و تعامل مستقیم آنان با داده‌های بالینی، سامانه‌های هوشمند و الگوریتم‌های تصمیم‌یار، نقشی تعیین‌کننده در کیفیت و ایمنی مراقبت ایفا می‌کند. به عنوان مثال؛ سامانه‌ای می‌تواند با تحلیل لحظه‌ای علائم حیاتی بیمار، هشدار زودهنگام خطر سپسیس را به پرستار ارائه دهد و امکان مداخله سریع را فراهم نماید.

افزایش پیچیدگی شرایط بیماران، رشد بیماری‌های مزمن، کمبود نیروی انسانی و حجم فزاینده اطلاعات بالینی، نظام سلامت را به سمت استفاده از راهکارهای هوشمند سوق داده است. هوش مصنوعی با توانایی پردازش و تحلیل هم‌زمان داده‌های بالینی، زیستی و رفتاری، امکان شناسایی زودهنگام خطرات، پیش‌مستمر وضعیت بیمار و پشتیبانی از تصمیم‌گیری‌های پرستاری را فراهم نموده است. این قابلیت‌ها، بستر شکل‌گیری رویکردی نوین در مراقبت بالینی را ایجاد کرده‌اند که در آن، پرستار و الگوریتم در تعامل مستمر با یکدیگر عمل می‌کنند. برای نمونه، سامانه‌های هشدار زودهنگام مبتنی بر هوش مصنوعی در بخش‌های مراقبت ویژه می‌توانند با تحلیل هم‌زمان علائم حیاتی، نتایج آزمایشگاهی و روند تغییرات بالینی، احتمال بروز سپسیس یا ناپایداری همودینامیک را ساعت‌ها پیش از بروز علائم بالینی آشکار پیش‌بینی کرده و پرستار را پیش از وخامت وضعیت بیمار از لزوم مداخله آگاه نمایند.

برخلاف نگرانی‌های رایج درباره جایگزینی نیروی انسانی، شواهد علمی نشان می‌دهد که هوش مصنوعی در پرستاری، نقشی توانمندساز دارد. این فناوری با کاهش بار وظایف تکراری، افزایش دقت در پایش بالینی و پشتیبانی از تصمیم‌های حساس، امکان تمرکز بیشتر پرستاران بر مراقبت انسانی، ارتباط مؤثر با بیمار و قضاوت حرفه‌ای را فراهم می‌سازد. در این چارچوب، پرستار نه مصرف‌کننده منفعل فناوری، بلکه بازیگری آگاه، تحلیلگر و ناظر بر عملکرد سامانه‌های هوشمند محسوب می‌شود. به عبارتی دیگر؛ مفهوم

«توانمندسازی پرستار» در اینجا به معنای تقویت قضاوت بالینی و افزایش دقت تصمیم‌گیری است، نه انتقال مسئولیت مراقبت به سامانه‌های هوشمند. مسئولیت نهایی تصمیم‌گیری بالینی همچنان بر عهده پرستار باقی می‌ماند. به عنوان مثال، سیستم‌های ثبت خودکار علائم حیاتی در برخی بیمارستان‌های هوشمند، پرستاران را از ثبت دستی مکرر داده‌ها بی‌نیاز کرده و زمان بیشتری برای ارتباط با بیمار و آموزش به خانواده‌ها در اختیار آنان می‌گذارد.

پرستاری در عصر هوش مصنوعی، نه به معنای فاصله گرفتن از مراقبت انسانی، بلکه بازتعریف آن در چارچوبی هوشمند، ایمن و مبتنی بر شواهد است. آینده این حرفه در هم‌افزایی آگاهانه میان دانش پرستاری، قضاوت بالینی و توان پردازشی هوش مصنوعی شکل می‌گیرد؛ آینده‌ای که در آن پرستار، همچنان محور مراقبت باقی می‌ماند و فناوری، ابزاری در خدمت ارتقای کیفیت و ایمنی سلامت خواهد بود. نمونه‌های عملی موفق در این زمینه شامل؛ الگوریتم‌های پیش‌بینی سقوط بیمار در بیمارستان‌ها و ربات‌های همراه می‌باشند که وظایف روتین مانند تحویل دارو، یادآوری مصرف دارو، حمل ملزومات و حتی تعامل ساده اجتماعی با بیمار را انجام می‌دهند. این ابزارها پرستاران را از کارهای تکراری آزاد کرده و زمان بیشتری برای تعامل عاطفی، آموزش بیمار و مراقبت انسانی فراهم می‌آورند.

با وجود گسترش سریع کاربردهای هوش مصنوعی در سلامت، منابع علمی منسجمی که به‌طور اختصاصی به نقش پرستاری در این تحول بپردازند، به‌ویژه در زبان فارسی، محدود است. بسیاری از آثار موجود، تمرکز اصلی خود را بر جنبه‌های فنی یا پزشکی هوش مصنوعی قرار داده‌اند و جایگاه پرستار را به‌عنوان یکی از ارکان اصلی مراقبت بالینی کمتر مورد توجه قرار داده‌اند. این کتاب با هدف پر کردن این خلأ علمی، تلاش می‌کند تصویری دقیق، علمی و کاربردی از پرستاری در عصر هوش مصنوعی ارائه دهد.

کتاب حاضر با رویکردی ساختارمند، ابتدا مبانی نظری و مفهومی هوش مصنوعی در سلامت را تبیین می‌کند و سپس به بررسی تحول نقش پرستاران در نظام‌های داده‌محور، کاربردهای هوش مصنوعی در تصمیم‌گیری بالینی، مراقبت شخصی‌سازی‌شده، پرستاری پیش‌بینانه و استفاده از ربات‌ها و اتوماسیون در محیط‌های بالینی می‌پردازد. در ادامه، چالش‌های اخلاقی، حقوقی و حرفه‌ای مرتبط با به‌کارگیری هوش مصنوعی در پرستاری به‌صورت تحلیلی و مبتنی بر شواهد بررسی می‌شود.

این کتاب برای دانشجویان پرستاری، پرستاران شاغل در بخش‌های بالینی، مدیران پرستاری و تمامی افرادی تدوین شده است که به دنبال درک علمی و عمیق از جایگاه حرفه پرستاری در عصر هوش مصنوعی هستند. متن کتاب به‌گونه‌ای تنظیم شده است که ضمن حفظ انسجام علمی و استناد به منابع معتبر، روان، قابل فهم و منطبق با نیازهای واقعی محیط بالین باشد.

فصل اول: مبانی هوش مصنوعی در علوم سلامت

تحولات فناوری در دهه‌های اخیر، علوم سلامت را وارد مرحله‌ای تازه از تکامل کرده است؛ مرحله‌ای که در آن، تصمیم‌گیری بالینی، مراقبت از بیمار و مدیریت نظام سلامت، به‌طور فزاینده‌ای بر تحلیل داده‌ها و ابزارهای هوشمند متکی شده‌اند. در این میان، هوش مصنوعی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فناوری‌های نوین، جایگاه ویژه‌ای در بازطراحی فرایندهای تشخیص، درمان و مراقبت یافته و نقش حرفه‌های سلامت را به‌صورت بنیادین تحت تأثیر قرار داده است.

هوش مصنوعی در علوم سلامت به مجموعه‌ای از روش‌ها و سامانه‌ها اطلاق می‌شود که قادر می‌باشند با استفاده از داده‌های بالینی، الگوهای معنادار را شناسایی کرده، پیش‌بینی‌های دقیق ارائه دهند و از تصمیم‌گیری حرفه‌ای حمایت نمایند. برخلاف سامانه‌های سنتی که بر قواعد ثابت و از پیش تعریف‌شده متکی بودند، سیستم‌های هوشمند مبتنی بر یادگیری ماشین و یادگیری عمیق، توانایی بهبود عملکرد خود بر اساس داده‌های جدید را دارند. این ویژگی، امکان پاسخ‌گویی پویا به شرایط پیچیده و متغیر بالینی را فراهم نموده است.

در محیط‌های مراقبتی امروزی، حجم داده‌های تولیدشده از منابع مختلف نظیر پرونده‌های الکترونیک سلامت، پایش مداوم علائم حیاتی، تصویربرداری پزشکی و داده‌های رفتاری بیماران به‌طور چشمگیری افزایش یافته است. پردازش و تحلیل مؤثر این حجم از داده‌ها فراتر از توان انسانی بوده و نیازمند ابزارهای هوشمند و خودکار می‌باشد. هوش مصنوعی با قابلیت تحلیل هم‌زمان داده‌های ساختاریافته (مانند اعداد مربوط به آزمایشات قند خون و فشار خون که در جداول ثبت می‌شوند) و داده‌های ناساختاریافته (مانند گزارش‌های متنی که پرستاران در پایان شیفت می‌نویسند یا تصاویر رادیوگرافی)، بستری کارآمد برای استخراج دانش بالینی و ارتقای کیفیت مراقبت فراهم نموده است. هوش مصنوعی با استفاده از تکنیک‌های پردازش زبان طبیعی می‌تواند این داده‌ها را تحلیل کرده و الگوهای پنهان بالینی را استخراج نماید. به عنوان مثال؛ تحلیل هم‌زمان علائم حیاتی، نتایج آزمایشگاهی و یادداشت‌های پرستاری می‌تواند به شناسایی زود هنگام خطر نارسایی تنفسی یا سپسیس در بیماران بستری کمک نماید.

ورود هوش مصنوعی به علوم سلامت صرفاً یک تغییر فناورانه نیست، بلکه نشان‌دهنده دگرگونی در منطق مراقبت و تصمیم‌گیری بالینی است. این تحول، مراقبت سلامت را از رویکردی واکنشی به الگویی

پیش‌بینانه، شخصی‌سازی‌شده و مبتنی بر شواهد سوق داده است. در چنین چارچوبی، نقش حرفه‌های سلامت، به‌ویژه پرستاری، از اجرای صرف مداخلات به مشارکت فعال در تحلیل داده، تفسیر خروجی‌های سامانه‌های هوشمند و تصمیم‌سازی بالینی ارتقا یافته است.

شناخت مبانی هوش مصنوعی در علوم سلامت، پیش‌نیاز درک صحیح کاربردهای آن در پرستاری بالینی محسوب می‌شود. بدون فهم دقیق مفاهیم پایه، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های این فناوری، استفاده اثربخش و ایمن از آن امکان‌پذیر نخواهد بود. از این‌رو، این فصل با هدف تبیین اصول بنیادین هوش مصنوعی، مفاهیم کلیدی و سیر تحول آن در حوزه سلامت تدوین شده است تا زمینه‌ای علمی و منسجم برای ورود به مباحث تخصصی‌تر در فصول بعدی فراهم آورد.

درس اول: تعریف و تاریخچه هوش مصنوعی در پزشکی و پرستاری

هوش مصنوعی به شاخه‌ای از علوم رایانه اطلاق می‌شود که هدف آن طراحی سامانه‌هایی است که توانایی انجام وظایفی را دارند که به‌طور سنتی نیازمند هوش انسانی تلقی می‌شوند. این وظایف شامل یادگیری، استدلال، حل مسئله، تشخیص الگو و تصمیم‌گیری است. در حوزه سلامت، هوش مصنوعی به‌عنوان ابزاری برای تحلیل داده‌های بالینی، پشتیبانی از تصمیم‌گیری و بهینه‌سازی فرایندهای مراقبتی به کار گرفته می‌شود و نقش مهمی در ارتقای کیفیت و ایمنی خدمات درمانی ایفا می‌کند.

ریشه‌های نظری هوش مصنوعی به دهه ۱۹۵۰ بازمی‌گردد؛ زمانی که آلن تورینگ مفهوم «ماشین هوشمند» را مطرح کرد و آزمون تورینگ به‌عنوان معیاری برای سنجش رفتار هوشمندانه ماشین‌ها معرفی شد. در سال ۱۹۵۶، اصطلاح «Artificial Intelligence» به‌طور رسمی در کنفرانس دارتموث مطرح شد و پژوهش‌های اولیه در زمینه شبیه‌سازی تفکر انسانی آغاز گردید. در این دوره، تمرکز اصلی بر سیستم‌های مبتنی بر منطق و قواعد صریح بود که بعدها به سیستم‌های خبره شهرت یافتند. سیستم‌های خبره در پرستاری نیز کاربردهای اولیه‌ای داشتند. برای نمونه، در دهه ۱۹۸۰ سیستمی به نام «COMMES» برای آموزش و پشتیبانی تصمیم‌گیری پرستاران طراحی شد که بر اساس قواعد از پیش تعیین شده، برنامه مراقبتی مناسب را پیشنهاد می‌داد.

ورود هوش مصنوعی به پزشکی از دهه ۱۹۷۰ آغاز شد، زمانی که سیستم‌های خبره برای کمک به تشخیص بیماری‌ها توسعه یافتند. یکی از شناخته‌شده‌ترین نمونه‌ها، سیستم MYCIN بود که برای تشخیص و درمان عفونت‌های باکتریایی طراحی شد. این سیستم نشان داد که رایانه‌ها می‌توانند در شرایط

مشخص، عملکردی هم‌سطح یا حتی دقیق‌تر از متخصصان انسانی ارائه دهند. اگرچه MYCIN هرگز به‌طور گسترده وارد محیط‌های بالینی نشد، اما نقش مهمی در اثبات امکان‌پذیری تصمیم‌سازی رایانه‌ای در پزشکی ایفا کرد؛ به طوری که پایه‌ای برای توسعه ابزارهای تصمیم‌یار بعدی گردید. با وجود محدودیت‌های فنی آن دوره، این تجربه نقطه عطفی در کاربرد هوش مصنوعی در پزشکی محسوب می‌شود.

در دهه‌های بعد، با پیشرفت توان پردازشی رایانه‌ها و توسعه الگوریتم‌های یادگیری ماشین، کاربردهای هوش مصنوعی در سلامت گسترش یافت. تحلیل تصاویر پزشکی، پردازش زبان طبیعی در پرونده‌های الکترونیک سلامت و سامانه‌های پشتیبان تصمیم‌گیری بالینی از جمله حوزه‌هایی بودند که به‌سرعت تحت تأثیر این فناوری قرار گرفتند. این تحولات، بستر ورود تدریجی هوش مصنوعی به حرفه پرستاری را نیز فراهم نمود.

در پرستاری، استفاده از هوش مصنوعی ابتدا در قالب ابزارهای پایش و ثبت داده‌های بالینی شکل گرفت. سامانه‌های هشداردهنده علائم حیاتی، سیستم‌های مدیریت مراقبت و ابزارهای ارزیابی خطر، از نخستین کاربردهای این فناوری در محیط‌های پرستاری بودند. با گذشت زمان، نقش هوش مصنوعی از یک ابزار کمکی ساده به یک سامانه تحلیل‌گر و تصمیم‌یار ارتقا یافت که می‌تواند پرستاران را در شناسایی زود هنگام وضعیت‌های بحرانی، پیش‌بینی عوارض و برنامه‌ریزی مراقبت یاری دهد. سامانه‌های هشداردهنده علائم حیاتی و ابزارهای ارزیابی خطر (مانند مقیاس‌های پیش‌بینی زخم فشاری یا ریسک سقوط بیمار)، از نخستین کاربردهای این فناوری بودند. برای مثال، در حالی که پیش‌تر پرستار باید به صورت دستی "مقیاس مورس" را برای سنجش خطر سقوط محاسبه می‌کرد، اکنون سیستم‌های هوشمند با تحلیل مداوم داده‌های حرکتی بیمار، ریسک سقوط را در هر لحظه به‌روزرسانی کرده و به پرستار هشدار می‌دهند. امروزه، هوش مصنوعی در پرستاری به‌عنوان بخشی از تحول دیجیتال نظام سلامت شناخته می‌شود. این فناوری، حرفه پرستاری را از رویکردی مبتنی بر واکنش به الگویی پیش‌بینانه، داده‌محور و شخصی‌سازی‌شده سوق داده است. در این چارچوب، پرستار نه تنها دریافت‌کننده اطلاعات، بلکه تحلیلگر داده‌های بالینی و تصمیم‌ساز آگاه در تعامل با سامانه‌های هوشمند محسوب می‌شود. هوش مصنوعی در پرستاری به معنای حذف قضاوت حرفه‌ای پرستار نیست، بلکه ابزاری برای تقویت آن است. پرستار آگاه، کسی است که نه به‌طور کورکورانه از خروجی سامانه‌های هوشمند تبعیت می‌کند و نه آن را کاملاً نادیده می‌گیرد، بلکه با دانش بالینی خود، توصیه‌های سیستم را اعتبارسنجی و در بستر مراقبت شخصی

سازی شده بیمار به کار می‌گیرد. شناخت تعریف و سیر تاریخی هوش مصنوعی، زمینه‌ای ضروری برای درک جایگاه کنونی و آینده این فناوری در پرستاری بالینی فراهم می‌سازد.

درس دوم: مفاهیم پایه، یادگیری ماشین، شبکه‌های عصبی و پردازش زبان طبیعی

هوش مصنوعی در علوم سلامت بر پایه مجموعه‌ای از مفاهیم و روش‌های محاسباتی شکل گرفته است که درک آن‌ها برای استفاده مؤثر و ایمن از سامانه‌های هوشمند ضروری است. در میان این مفاهیم، یادگیری ماشین، شبکه‌های عصبی و پردازش زبان طبیعی از مهم‌ترین و پرکاربردترین مؤلفه‌ها در پزشکی و پرستاری محسوب می‌شوند. این فناوری‌ها امکان تحلیل داده‌های پیچیده بالینی و استخراج دانش قابل استفاده در تصمیم‌گیری‌های مراقبتی را فراهم می‌سازند.

یادگیری ماشین شاخه‌ای از هوش مصنوعی است که به سامانه‌ها اجازه می‌دهد بدون برنامه‌نویسی صریح، از داده‌ها بیاموزند و عملکرد خود را بهبود بخشند. در این رویکرد، الگوریتم‌ها با تحلیل حجم بالایی از داده‌های گذشته، الگوها و روابط معنادار را شناسایی کرده و بر اساس آن‌ها پیش‌بینی یا طبقه‌بندی انجام می‌دهند. در حوزه سلامت، یادگیری ماشین برای پیش‌بینی خطر سقوط بیمار، شناسایی بیماران در معرض زخم فشاری، پیش‌بینی طول مدت بستری و ارزیابی احتمال بروز عوارض بالینی کاربرد گسترده‌ای یافته است. این الگوریتم‌ها بر پایه داده‌های واقعی بیماران آموزش می‌بینند و خروجی آن‌ها به عنوان ابزار پشتیبان تصمیم‌گیری در اختیار تیم درمان قرار می‌گیرد. به عنوان مثال؛ سامانه‌های مبتنی بر یادگیری ماشین می‌توانند با تحلیل هم‌زمان عواملی مانند سن، وضعیت تعادل، داروهای مصرفی، سطح هوشیاری و سابقه سقوط قبلی، امتیاز خطر سقوط هر بیمار را محاسبه کرده و پرستار را برای اجرای مداخلات پیشگیرانه آگاه سازند.

یادگیری ماشین به‌طور کلی به سه دسته اصلی تقسیم می‌شود: یادگیری نظارت‌شده، یادگیری بدون نظارت و یادگیری تقویتی. در یادگیری نظارت‌شده، الگوریتم با داده‌هایی آموزش می‌بیند که خروجی صحیح آن‌ها مشخص است؛ مانند پیش‌بینی عفونت بر اساس علائم حیاتی ثبت‌شده. در یادگیری بدون نظارت، الگوریتم به کشف الگوهای پنهان در داده‌ها بدون برچسب قبلی می‌پردازد که در خوشه‌بندی بیماران با ویژگی‌های مشابه کاربرد دارد. یادگیری تقویتی نیز بر پایه تعامل مداوم با محیط و دریافت بازخورد شکل می‌گیرد و در بهینه‌سازی فرآیندهای مراقبتی نقش ایفا می‌کند؛ مانند بهینه سازی زمان بندی مداخلات پرستاری و تنظیم پاسخ به تغییرات وضعیت بیمار در بخش مراقبت‌های ویژه. یادگیری

تقویتی در طراحی برنامه‌های زمان‌بندی واکسیناسیون یا بهینه‌سازی نوبت‌دهی دارو در بخش‌های شلوغ بیمارستانی کاربرد دارد. در این نوع یادگیری؛ سیستم با دریافت بازخورد از پیامدهای هر تصمیم، تدریجاً بهترین توالی مداخلات را یاد می‌گیرد. (جدول ۱-۱)

جدول ۱-۱: انواع یادگیری ماشین

نوع یادگیری	نحوه آموزش	مثال بالینی در پرستاری
یادگیری نظارت شده	آموزش با داده‌های برچسب خورده	پیش‌بینی زخم فشاری بر اساس ویژگی‌های بیمار
یادگیری بدون نظارت	کشف الگوهای پنهان بدون برچسب	شناسایی زیرگروه‌های جدید بیماران دیابتی
یادگیری تقویتی	یادگیری از طریق پاداش و تنبیه	بهینه‌سازی زمان‌بندی تزریق دارو

شبکه‌های عصبی مصنوعی، زیرمجموعه‌ای پیشرفته از یادگیری ماشین هستند که ساختار آن‌ها از عملکرد نورون‌های مغز انسان الهام گرفته شده است. این شبکه‌ها از لایه‌های متعددی تشکیل شده‌اند که هر لایه اطلاعات را پردازش کرده و به لایه بعدی منتقل می‌کند. شبکه‌های عصبی عمیق، که شامل تعداد زیادی لایه پنهان هستند، توانایی تحلیل داده‌های بسیار پیچیده را دارند. در سلامت، این فناوری نقش مهمی در تحلیل تصاویر پزشکی، تشخیص الگوهای پیچیده علائم حیاتی و پیش‌بینی روند بالینی بیماران ایفا می‌کند.

در محیط‌های پرستاری، شبکه‌های عصبی برای پایش مداوم وضعیت بیماران و تشخیص زودهنگام تغییرات بحرانی مورد استفاده قرار می‌گیرند. برای مثال، تحلیل هم‌زمان ضربان قلب، فشار خون و اشباع اکسیژن می‌تواند الگوهایی را آشکار سازد که نشان‌دهنده وخامت وضعیت بیمار پیش از بروز علائم آشکار بالینی باشد. این قابلیت، امکان مداخله به‌موقع پرستار و پیشگیری از پیامدهای ناگوار را فراهم می‌سازد. نمونه‌های اخیر شامل مدل‌های یادگیری عمیق مبتنی بر شبکه‌های عصبی بازگشتی (RNN) یا LSTM است که با استفاده از دستگاه‌های پوشیدنی بالینی، علائم حیاتی مداوم را تحلیل می‌کنند و وخامت بیمار را تا ۱۷ ساعت زودتر پیش‌بینی می‌نمایند که منجر به مداخلات به‌موقع و کاهش هزینه‌های بیمارستان می‌شود.

پردازش زبان طبیعی شاخه‌ای از هوش مصنوعی است که به رایانه‌ها امکان درک، تحلیل و تولید زبان انسانی را می‌دهد. در نظام سلامت، بخش قابل توجهی از اطلاعات بالینی به صورت متنی ثبت می‌شود؛ از جمله یادداشت‌های پرستاری، گزارش‌های مراقبتی و مکاتبات بالینی. پردازش زبان طبیعی این داده‌های غیرساختاریافته را به اطلاعات قابل تحلیل تبدیل می‌کند و امکان استخراج مفاهیم کلیدی، شناسایی الگوهای بالینی و بهبود مستندسازی مراقبت را فراهم می‌سازد. این فناوری می‌تواند به عنوان یک سیستم هشدار دهنده عمل نموده و پرستار را برای ارزیابی دقیق تر وضعیت عصبی بیمار راهنمایی کند. به عنوان مثال؛ الگوریتم‌های پردازش زبان طبیعی قادرند با تحلیل یادداشت‌های روزانه پرستاران، علائم اولیه دلیریوم در بیماران سالمند بستری را چند روز زودتر از تشخیص بالینی پیش‌بینی کنند.

در پرستاری، پردازش زبان طبیعی می‌تواند برای تحلیل یادداشت‌های پرستاری، شناسایی علائم هشداردهنده پنهان در متن گزارش‌ها و بهبود کیفیت ثبت مراقبت‌ها مورد استفاده قرار گیرد. این فناوری با کاهش بار مستندسازی دستی و افزایش دقت ثبت اطلاعات، نقش مهمی در ارتقای کارایی و ایمنی مراقبت ایفا می‌کند. به طوری که این ابزارها داده‌های بدون ساختار را به دانش قابل استفاده تبدیل کرده و به پرستاران کمک می‌کنند تا الگوهای بالینی نادیده گرفته شده را زودتر شناسایی نمایند.

در مجموع، یادگیری ماشین، شبکه‌های عصبی و پردازش زبان طبیعی، ستون‌های اصلی کاربرد هوش مصنوعی در علوم سلامت محسوب می‌شوند. شناخت دقیق این مفاهیم، پرستاران را قادر می‌سازد تا نقش فعال تری در تعامل با سامانه‌های هوشمند ایفا کرده و از خروجی‌های آن‌ها به صورت آگاهانه و مسئولانه در مراقبت بالینی بهره ببرند. این درک پایه‌ای، پیش‌نیاز ورود مؤثر به کاربردهای پیشرفته هوش مصنوعی در پرستاری بالینی است. (جدول ۱-۲)

جدول ۱-۲: کاربردهای هوش مصنوعی در علوم سلامت

مفهوم	تعریف علمی	مثال کاربرد بالینی در پرستاری
یادگیری ماشین	توانایی سامانه در یادگیری از داده‌ها بدون برنامه‌نویسی صریح	پیش‌بینی خطر سقوط بیمار، شناسایی بیماران در معرض زخم فشاری، پیش‌بینی طول مدت بستری

شبکه های عصبی مصنوعی	مدل های محاسباتی الهام گرفته از نورون های مغز انسان برای تحلیل الگوهای پیچیده	تشخیص زودهنگام وخامت وضعیت بیمار بر اساس تغییرات هم زمان علائم حیاتی
پردازش زبان طبیعی	تحلیل و تفسیر داده های متنی انسانی توسط رایانه	تحلیل یادداشت های پرستاری، شناسایی علائم هشداردهنده پنهان در گزارش های مراقبتی

درس سوم: مزایا و چالش های ورود هوش مصنوعی به نظام سلامت

ورود هوش مصنوعی به نظام سلامت، یکی از مهم ترین تحولات ساختاری در ارائه مراقبت های درمانی محسوب می شود. این فناوری با ایجاد تغییر در شیوه جمع آوری، تحلیل و استفاده از داده های بالینی، توانسته است کیفیت مراقبت، ایمنی بیمار و کارایی نظام سلامت را به طور معناداری ارتقا دهد. با این حال، بهره برداری مؤثر از هوش مصنوعی مستلزم شناخت دقیق مزایا و چالش های آن، به ویژه از منظر حرفه پرستاری، است.

یکی از مهم ترین مزایای هوش مصنوعی در سلامت، افزایش دقت و ایمنی مراقبت بالینی است. الگوریتم های هوشمند قادرند حجم گسترده ای از داده های بالینی را به صورت هم زمان تحلیل کرده و الگوهایی را شناسایی نمایند که ممکن است از دید انسان پنهان بماند. این قابلیت، نقش مهمی در تشخیص زودهنگام وضعیت های بحرانی، کاهش خطاهای انسانی و پیشگیری از عوارض ناخواسته ایفا می کند. برای پرستاران، این مزیت به معنای دسترسی به ابزارهای هشداردهنده دقیق تر و پشتیبانی مؤثرتر در تصمیم گیری های حساس بالینی است.

مزیت دیگر، افزایش کارایی و بهینه سازی فرآیندهای مراقبتی می باشد. هوش مصنوعی با خودکارسازی وظایف تکراری مانند ثبت داده ها، پایش علائم حیاتی و مدیریت زمان بندی مراقبت، بار کاری پرستاران را کاهش می دهد. این امر امکان تمرکز بیشتر بر مراقبت مستقیم از بیمار، ارتباط انسانی و حمایت عاطفی را فراهم می سازد که از ارکان اصلی حرفه پرستاری به شمار می رود. برای نمونه، سامانه های ثبت خودکار علائم حیاتی که به مانیتورینگ متصل هستند، داده های فشار خون، ضربان قلب و اشباع اکسیژن را به طور مستقیم در پرونده الکترونیک بیمار ثبت می کنند. این کار نه تنها خطای انسانی در ثبت دستی را کاهش